

LAISVĖ, SAUGUMAS IR TEISINGUMAS

IOM International Organization for Migration
OIM Organisation Internationale pour les Migrations
OIM Organización Internacional para las Migraciones

GALIMYBIŲ STUDIJA
DĖL TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ, PATRAUKTŲ ADMINISTRACINĖN
ATSAKOMYBĖM, SAVANORIŠKO GRAŽINIMO

Vilnius, 2012

Galimybių studija parengta įgyvendinant projektą „Savanoriškas grąžimas pažeidžiamiems asmenims III“, kuris yra vykdomas Europos grąžinimo fondo 2010 m. nacionalinės metinės programos rėmuose. Analizės atlikimo veikla finansuota Lietuvos Respublikos ir Europos Komisijos lėšomis.

Galimybių studija nebūtinai atspindi oficialią Europos Sąjungos (ES), Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) ir šių organizacijų valstybių narių poziciją.

© Tarptautinė migracijos organizacija (TMO)

Visos teisės saugomos. Kopijuoti visą ar dalimis, taip pat naudoti komerciniais tikslais be Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuro raštiško leidimo draudžiama.

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. SAVANORIŠKO GRĄŽINIMO PAGALBOS TEIKIMO PRIELAIDOS.....	5
1.1. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI MIGRACIJOS SRITYJE.....	5
1.2. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI MIGRACIJOS SRITYJE.....	6
1.3. DONORŲ TEISĖS AKTAI IR REIKALAVIMAI SAVANORIŠKO GRĄŽINIMO PROGRAMAI.....	8
1.4. TARPTAUTINĖS MIGRACIJOS ORGANIZACIJOS TEISĖS AKTAI, REGLAMENTUOJANTYS SAVANORIŠKO GRĄŽINIMO PAGALBOS TEIKIMĄ.....	9
2. ADMINISTRACINIO TEISĖS PAŽEIDIMO SAMPRATA.....	9
2.1. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ MIGRACIJOS TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS.....	10
2.2. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ KITUS PAŽEIDIMUS.....	11
2.3. ADMINISTRACINĖS NUOBAUDOS.....	14
IŠVADOS.....	16
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	17

IVADAS

Savanoriško grąžimo pagalbos (toliau – SGP) teikimo programos, tai migracijos procesų reguliavimo priemonė, kuria naudojasi valstybės, siekdamos padėti užsieniečiams, daugiausia prieglobsčio prašytojams, kurių prašymai nepatenkinti, ar migrantams, esantiems šalyje neteisėtai, grįžti į savo kilmės šalis ar į valstybes, į kurias jie turi teisę grįžti¹. Nepaisant to, jog valstybės pritaria šios migracijos procesų reguliavimo priemonės taikymui, tačiau SGP organizavimas ir teikimas, kaip ir SGP mastas, skiriasi priklausomai nuo valstybių. Pažymėtina, jog tai lemia daug įvairių faktorių, bet pirmiausia tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai migracijos srityje. Kadangi tokios programos gali būti finansuojamos ne tik nacionalinėmis valstybių, kurios įgyvendina šias programas, lėšomis, bet ir kitų valstybių ar organizacijų lėšomis (toliau – donorai), didelę įtaką SGP programos mastui tam tikroje valstybėje gali turėti ir turi šias programas finansuojančių subjektų nustatyti reikalavimai, pvz. programos gali būti skirtos tik tam tikrai specifiniui poreikiui turinčiai asmenų grupei arba konkrečiai nurodant, kad tam tikra grupė negali būti SGP gavėja.

Pažymėtina, jog nuo 2010 m. pradžios savanoriško grąžinimo programas Lietuvoje įgyvendina Tarptautinės migracijos organizacijos (toliau – TMO) Vilniaus biuras. Programos finansuojamos Europos grąžinimo fondo (75 proc.) bei bendrojo finansavimo (25 proc.) lėšomis².

Taigi, norint atsakyti į klausimą, ar šiai dienai Lietuvos Respublikoje trečiųjų šalių piliečiams, patrauktiems administracinėn atsakomybėn, gali būti teikiama SGP, pirmiausia reikia išanalizuoti teisės aktus reglamentuojančius SGP teikimą Europos Sąjungos (toliau – ES) lygmeniu, nacionaliniu lygmeniu, taip pat įsigilinti į donorų reikalavimus, nustatytus SGP, kaip programai Lietuvoje, bei TMO, kaip SGP teikiančios organizacijos, teisės aktus.

¹ Grįžtu namo. Savanoriško grąžimo pagalbos teikimo gerosios praktikos Europos Sąjungos valstybėse narėse studija, 2010 m., 2 psl.

² Lietuvoje SGP teikimo programos, finansuojant įvairiems donorams, įgyvendinamos nuo 1997 m., finansuojant Europos grąžinimo fondo ir nacionalinėmis lėšomis – nuo 2010 m. pradžios.

1. SAVANORIŠKO GRĄŽINIMO PAGALBOS TEIKIMO PRIELAIDOS

1.1. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTAI MIGRACIJOS SRITYJE

Lietuvos Respublika nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapo ES nare ir įsipareigojo vadovautis ir laikytis ES nustatytų principų ir reikalavimų, įskaitant ir migracijos srityje. Kitais žodžiais tariant, ES teisės aktai nuo Lietuvos Respublikos tapimo ES nare turi viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu, todėl analizę tikslinga pradėti būtent nuo ES teisės aktų.

Pagrindinis teisės aktas ES lygmeniu, kuris detalizuoja ES valstybių narių veiksmus dėl bendrų nelegaliai trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, yra Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gruodžio 16 d. direktyva 2008/115/EB³ (toliau – Grąžinimų direktyva). Šios Grąžinimų direktyvos, kaip teisės akto paskirtis, yra unifikuoti visų ES valstybių narių veiksmus, susijusius su trečiųjų šalių piliečių grąžinimu, ES valstybėms narėms perkeltiant Grąžinimų direktyvos nuostatas į jų nacionalines teises⁴. Tai reiškia, jog visų ES valstybių narių veiksmai dėl nelegalių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo turi būti vienodi. Taigi, išanalizavę Grąžinimų direktyvą, iš dalies susipažinsime, ne tik su Lietuvos Respublikos teisine baze, reglamentuojančia nelegalių trečiųjų šalių piliečių grąžinimą į jų kilmės šalį ar kitas trečiąsias šalis, kuriose jie turi teisę būti, bet ir su kitų ES valstybių narių, kurios jau perkėlė Grąžinimo direktyvos nuostatas į nacionalines teises, teisine baze.

Grąžinimų direktyvoje įtvirtinti pagrindiniai reikalavimai / taisyklės, kurių turi būti laikomasi, grąžinant trečiųjų šalių piliečius, taip pat sprendimai trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, kuriuos gali priimti ES valstybių narių atsakingos institucijos, bei aplinkybės, kurioms esant vienoks ar kitoks sprendimas turi būti priimamas. Atkreiptinas dėmesys, jog Grąžinimų direktyva neregamentuoja sprendimų priėmimo pagal tam tikras grupes, t. y. nėra aiškiai įtvirtinta, jog trečiųjų šalių piliečiai, patraukti administracinės atsakomybės, turi būti išsiųsti arba priešingai – savanoriškai grąžinti, todėl vienareikšmiškai atsakyti į iškeltą klausimą galimybės nėra. Kadangi Grąžinimų direktyva reglamentuoja aplinkybes, kurioms esant turi būti priimtas vienoks ar kitoks sprendimas (o kadangi nuo sprendimo priklauso, ar asmuo bus grąžintas savanoriškai ar priverstinai), vienokias ar kitokias išvadas galima būtų padaryti išanalizavus šias aplinkybes.

Prieš pereinant prie konkrečių aplinkybių analizės, ypatingai svarbu paminėti, jog vienas iš esminių Grąžinimo direktyvos momentų yra savanoriško grąžinimo prioriteto prieš išsiuntimą įtvirtinimas. Prioritetas skamba taip: „Kai nėra pagrindo manyti, kad tai galėtų pakenkti grąžinimo procedūros tikslui, savanoriškam grįžimui turėtų būti suteikiama pirmenybė priverstinio grąžinimo atžvilgiu ir turėtų būti suteikiamas laikotarpis savanoriškai išvykti.“⁵, Kitaip tariant, Grąžinimų direktyva įpareigoja sudaryti galimybę savanoriškai išvykti trečiosios šalies piliečiui, kai nėra būtinybės pastarąjį išsiųsti. Atvejai, kurie laikytini kaip būtinybė išsiųsti

³ OI L 348/98, 2008 12 24.

⁴ Šios direktyvos nuostatos privalo būti perkeltos į valstybių narių nacionalines teises. Nustatytas terminas perkėlimui - ne vėliau kaip 2010 m. gruodžio 24 d, išskyrus direktyvos 13 straipsnio 4 dalį. Manytina, kad visos ES valstybės narės šiai dienai yra perkėlusios Grąžinimų direktyvos nuostatas.

⁵ 2008 m. gruodžio 16 d. direktyva 2008 /115/EB, preambulės 10 punktas, OI L 348/98, 2008 12 24.

trečiosios šalies pilietį yra nustatyti Grąžinimų direktyvos 8 straipsnyje „Išsiuntimas“. Sąlygos, nustatančios, kad asmuo patrauktas administracinės atsakomybės, turi būti išsiunčiamas, nėra. Tačiau Grąžinimų direktyvoje yra įtvirtinta, jog, jeigu asmuo kelia pavojų viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui, asmeniui gali būti nesuteikiamas laikotarpis savanoriškai išvykti, t. y. asmuo gali būti išsiunčiamas, arba gali būti suteikiamas trumpesnis kaip septynių dienų laikotarpis. Taigi, manytina, jog tam tikrais atvejais, pats patraukimo administracinės atsakomybės faktas, įvertinus administracinės teisės pažeidimo pobūdį, galėtų būti traktuotinas, kaip vertinamasis kriterijus, kurio pagrindu gali būti laikoma, kad trečiosios šalies pilietis kelia pavojų viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui ir jo atžvilgiu gali būti priimamas sprendimas dėl išsiuntimo. Tačiau, esant savanoriško grąžimo prioritetui prieš išsiuntimą, manytina, kad minėtas pagrindas turėtų būti taikomas tik išimtiniais ir iš ties pagrįstais atvejais (plačiau apie tai bus kalbama kituose studijos skyriuose).

1.2. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI MIGRACIJOS SRITYJE

Grąžinimų direktyva į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę perkelta, t. y. Lietuvos Respublikos „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymas (toliau – Įstatymas)⁶ atitinka Grąžinimų direktyvos nuostatas nuo 2012 m. vasario 1 d. (išskyrus 15 str. 3 dalį). Pažymėtina, jog nuostatos, apribojančios galimybę teikti SGP trečiosios šalies piliečiui, patrauktam administracinės atsakomybės, Įstatyme kaip ir Grąžinimų direktyvoje nėra (o ir negalėtų būti, nes, kaip jau minėta, Lietuvos teisės aktai turi būti suderinti su ES teisės aktais ir negali jiems prieštarauti). Pagal Įstatymą, kaip ir Grąžinimų direktyvą, pagrindinis kriterijus, lemiantis galimybę pasinaudoti SGP ir aiškiai identifikuojantis tikslines grupes, kurioms gali būti teikiama SGP, yra būtent atitinkamos institucijos sprendimas, priimtas trečiosios šalies piliečio atžvilgiu, įvertinus visas sprendimo priėmimui svarbias aplinkybes. Taigi, sprendimas gali būti arba sprendimas dėl grąžinimo, arba sprendimas dėl išsiuntimo. Pažymėtina, jog tik priėmus sprendimą dėl grąžinimo SGP gali būti teikiama, tuo tarpu priėmus sprendimą dėl išsiuntimo, SGP negali būti teikiama, nes nebelieka savanoriškumo, galimybės apsispręsti ir šiuo atveju įsijungia valstybės institucijos, kurios ir įgyvendina minėtą sprendimą.

Vadinasi, siekiant atsakyti į klausimą, ar asmeniui, patrauktam administracinės atsakomybės, gali būti teikiama SGP, pirmiausia reikia žinoti, koks sprendimas bus priimtas šio asmens atžvilgiu. Kaip jau minėta, SGP negali būti teikiama, kai yra priimtas sprendimas dėl išsiuntimo. Dėl to, reikia išanalizuoti pagrindus, kuriems esant priimamas būtent sprendimas dėl išsiuntimo. Įstatymo 126 straipsnyje nustatyta, jog trečiosios šalies pilietis išsiunčiamas iš Lietuvos Respublikos, jeigu:

1) jis per nustatytą laiką neįvykdė įpareigojimo išvykti iš Lietuvos Respublikos arba savanoriškai neišvyko iš Lietuvos Respublikos per sprendime grąžinti jį į užsienio valstybę nustatytą laiką (plačiau šis punktas nebus analizuojamas, kadangi nėra susijęs su studijos objektu);

⁶ Žin. 2004, Nr. 73-2539, 2011, N. 156-7384.

2) jis neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra ir nėra Įstatymo 125 straipsnyje nustatytų pagrindų, dėl kurių užsienietis įpareigojamas išvykti iš Lietuvos Respublikos arba priimamas sprendimas grąžinti jį į užsienio valstybę⁷ (plačiau šis punktas nebus analizuojamas, kadangi nėra susijęs su studijos objektu);

3) jo buvimas Lietuvos Respublikoje gresia valstybės saugumui arba viešajai tvarkai;

4) priimtas sprendimas jį išsiųsti iš kitos valstybės, kuriai taikoma 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyva 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo.

Esant tokiai įstatyminei bazei Lietuvoje, manytina, jog asmens, kuris yra patrauktas administracinės atsakomybės, atžvilgiu gali būti priimtas sprendimas dėl išsiuntimo, jeigu bus manoma, jog jo buvimas gresia valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, arba sprendimas dėl grąžinimo, jeigu bus manoma, kad jo buvimas grėsmės nekelia⁸. Kitaip tariant, asmuo, kuris padarė administracinį teisės pažeidimą, priklausomai nuo padaryto administracinio teisės pažeidimo pobūdžio, ir atitinkamos institucijos, priimančios sprendimą, vertinimo, ar asmuo padaręs tokį pažeidimą galėtų būti traktuojamas kaip grėsmė valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, gali grįžti savanoriškai (apie tai detaliau bus aptarta kitame studijos skyriuje).

Paminėtina ir tai, jog Grąžinimų direktyvos 7 str. 4 dalyje nustatyta, jog, jei užsienietis kelia pavojų viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui, valstybė narė gali nesuteikti laikotarpio savanoriškai išvykti arba gali suteikti trumpesnį nei septynių dienų laikotarpį. Tai reiškia, net ir tuo atveju, kai užsienietis yra laikomas kaip keliantis pavojų viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui, jam vis vien gali būti suteikiama galimybė išvykti savanoriškai, ko Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje nėra⁹. Vadovaujantis Įstatymu, jeigu padaroma išvada, kad užsienietis gresia valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, gali būti priimamas sprendimas tik dėl išsiuntimo.

Įstatyme įtvirtintas ir kitas punktas, kuris netiesiogiai, tačiau siejasi su asmens galimybe išvykti savanoriškai, kai jis yra patrauktas administracinės atsakomybės: priimtas sprendimas jį išsiųsti iš kitos valstybės (Įstatymo 126 str. 4 punktas). Kadangi, kaip jau buvo minėta ne kartą, visų ES valstybių narių nacionalinė teisė turi būti suvienodinta, perkeltant Grąžinimo direktyvos nuostatas, kitos ES valstybės, taip pat gali priimti sprendimą dėl išsiuntimo, atsižvelgdamos į asmens patraukimą administracinės atsakomybės. Tokiu atveju, asmuo bus išsiunčiamas¹⁰,

⁷ Paaiškinimas: įpareigojimas išvykti iš Lietuvos Respublikos gali būti priimamas tik trečiosios šalies piliečio atžvilgiu, kuriam nurodoma išvykti į kitą ES šalį, kurioje jis turi teisę būti, tuo tarpu sprendimas dėl grąžinimo, priimamas trečiosios šalies piliečio atžvilgiu, kuris turi išvykti į trečiąją šalį.

⁸ Aišku, įvertinus visas kitas aplinkybes, kurios yra svarbios sprendimui priimti, pvz., ar asmuo į Lietuvos Respubliką atvyko teisėtai ir kt.

⁹ Ar šis neatitikimas tarp Grąžinimų direktyvos ir Įstatymo yra esminis, bus nustatyta vertinant Grąžinimų direktyvos perkėlimą į Lietuvos nacionalinę teisę, kurį atliks Europos Komisija.

¹⁰ Atsižvelgiant į 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyvos 2001/40/EB dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimą.

nepaisant to, jog galbūt Lietuvoje kažkokio konkretaus administracinio teisės pažeidimo padarymas, nebūtų laikomas grėsme valstybės saugumui arba viešajai tvarkai. Apie ES šalių formuojamą praktiką dėl grėsmės valstybės saugumui arba viešajai tvarkai bus kalbama kitame skyriuje.

Taigi, įvertinus Lietuvos teisinę bazę, galima daryti išvada, jog SGP pagalbos teikimas, priklauso išimtinai tik nuo sprendimo, kuris gali būti įtakojamas administracinio teisės pažeidimo sunkumo, kuris gali būti pagrindas taikyti 126 str. 3 dalį, priimant sprendimą dėl grąžinimo, bet ne pats administracinės teisės pažeidimo padarymo faktas.

1.3. DONORŲ TEISĖS AKTAI IR REIKALAVIMAI SAVANORIŠKO GRĄŽIMO PROGRAMAI

Kaip jau minėta, svarbu išanalizuoti ne tik ES ir Lietuvos teisės aktus, bet ir donorų reikalavimus SGP teikimo programoms. Šiuo metu SGP teikimo programa Lietuvoje (projektai „Grįžtu namo III“ ir „Savanoriškas grįžimas pažeidžiamiesiems asmenims III“) yra įgyvendinama pagal Europos grąžinimo fondo 2010 m. nacionalinę metinę programą. Šių programų įgyvendinimą reglamentuoja Europos grąžinimo fondo Lietuvoje 2010 m. metinė programa, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos parengtas ir kartu su Europos Komisija patvirtintas strateginis šaliai skiriamų Europos grąžinimo fondo investicijų planavimo dokumentas, bei Gairės pareiškėjams, teikiantiems konkursinių projektų paraiškas pagal Europos grąžinimo fondo 2010 m. metinės programos kvietimą (toliau – Gairės)¹¹. Gairių pareiškėjams 13 punkte yra nurodytos tikslinės grupės, su kuriomis gali būti susijusios išlaidos pagal įgyvendinamus projektus. Kitaip tariant, SGP gali būti teikiama tik šioms tikslinėms grupėms:

1. trečiųjų valstybių piliečiams, kurie dar nėra gavę galutinio neigiamo sprendimo dėl jų prašymo suteikti tarptautinę apsaugą valstybėje narėje ir kurie gali pasirinkti savanorišką grįžimą, jeigu jie neįgijo naujos pilietybės ir neišvyko iš tos valstybės narės teritorijos;

2. trečiųjų valstybių piliečiams, kurie naudojami tarptautine apsauga arba laikina apsauga valstybėje narėje, kurie pasirenka savanorišką grįžimą, jeigu jie neįgijo naujos pilietybės ir neišvyko iš tos valstybės narės teritorijos;

3. trečiųjų valstybių piliečiams, kurie neatitinka arba nebeatitinka atvykimo ir (arba) buvimo valstybėje narėje sąlygų ir kurie, vykdydami prievolę išvykti iš tos valstybės narės teritorijos, pasinaudoja savanoriško grąžimo galimybe;

4. kiti trečiųjų valstybių piliečiams, kurie neatitinka arba nebeatitinka atvykimo (arba) buvimo valstybėje narėje sąlygų.

¹¹ Metinės programos rengiamas vadovaujantis 2007 m. gegužės 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr. 575/2007/EB dėl Europos grąžinimo fondo 2008–2013 m. laikotarpiui pagal Solidarumo ir migracijos srautų valdymo bendrąją programą įsteigimo, o gairės – vadovaujantis metinėmis programomis.

Taigi, apribojimo teikti SGP trečiųjų šalių piliečiams, patrauktiems administracinės atsakomybės, nėra, t. y. pats faktas, kad asmuo yra patrauktas administracinės atsakomybės, neriboja galimybės teikti jam SGP. Tačiau toks faktas, vadovaujantis Įstatymo 126 str. 3 dalimi, gali būti pagrindu priimti sprendimą dėl išsiuntimo ir tuomet, nepaisant to, jog asmuo atitinka vieną iš aukščiau nurodytų kategorijų, SGP teikimas nebus galimas.

1.4. TARPTAUTINĖS MIGRACIJOS ORGANIZACIJOS TEISĖS AKTAI, REGLAMENTUOJANTYS SAVANORIŠKO GRĄŽINIMO PAGALBOS TEIKIMĄ

Svarbu paminėti ir tai, jog TMO, kaip tarptautinė tarpvyriausybė humanitarinė organizacija, turi savo teisės aktus, reglamentuojančius SGP teikimą, bei nustatytas tikslines grupes šiai pagalbai gauti. Pažymėtina, jog TMO teisės aktai neriboja galimybės teikti savanoriško grąžinimo pagalbos trečiųjų šalių piliečiams, patrauktiems administracinės atsakomybės. Kas iš esmės tik patvirtina, jog TMO kaip humanitarinė organizacija yra suinteresuota padėti asmenims, kuriems yra reikalinga savanoriško grąžinimo pagalba, neatsižvelgiant ir nevertinant administracinių pažeidimų kaip pagrindo atsisakyti padėti. Tačiau, asmenims, kuriems kaip nuobauda už administracinį teisės pažeidimo padarymą buvo skirtas administracinis areštas (apie nusižengimus ir nuobaudas plačiau kitame skyriuje) pagalba gali būti teikiama tik tuomet, kai asmuo yra paleidžiamas iš administracinio arešto vietos. Kitaip tariant, TMO pagalbos negali teikti asmenims, kuriems yra apribota laisvė. Ir vėlgi, nereikėtų pamiršti, jog atsakingoms institucijoms, administracinį pažeidimą įvertinus, kaip grėsmę valstybės saugumui arba viešajai tvarkai ir priėmus sprendimą dėl išsiuntimo, SGP negalėtų būti teikiama¹².

2. ADMINISTRACINIO TEISĖS PAŽEIDIMO SAMPRATA

Kaip įsitikinta, pats administracinės teisės pažeidimo padarymas nėra pagrindas užkirsti kelią pasinaudoti SGP, tačiau administracinio teisės pažeidimo pobūdis, t. y. jo sunkumas, gali būti pagrindas, vadovaujantis Įstatymo 126 str. 3 dalimi, priimti sprendimą dėl išsiuntimo. Dėl to vertėtų paanalizuoti administracinius teisės pažeidimus.

Administracinio teisės pažeidimo sąvoka nustatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso¹³ (toliau – ATPK) 9 straipsnyje. Administraciniu teisės pažeidimu (nusižengimu) laikomas priešingas teisei, kaltas (tyčinis arba neatsargus) veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsiamasi į valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę¹⁴.

ATPK 16 straipsnis, nustato, jog Lietuvos Respublikoje esantys užsieniečiai, padarę administracinės teisės pažeidimą, atsako pagal Kodeksą, jeigu ko kito nenumato kiti įstatymai ir

¹² International Organization for Migration, Assisted Voluntary Return and Reintegration for Migrants in Detention, February 2012, No. IN/199.

¹³ Žin., 1985, Nr. 1-1, 1992, Nr. 21-610.

¹⁴ Pažymėtina, jog administracinė atsakomybė už ATPK numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Kitaip tariant, užsieniečiai traukiami administracinę atsakomybę, jeigu jų veikla priešinga teisei, reglamentuojančiai valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę.

Atsižvelgiant į Lietuvoje galiojančius teisės aktus, nustatančius, jog taikoma administracinė atsakomybė užsieniečiams, pažeidusiems atvykimo į Lietuvos Respubliką, buvimo ar gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ar išvykimo iš jos tvarką (toliau – migracijos taisyklės)¹⁵, ir siekiant aiškumo, tikslinga administracinę atsakomybę šioje studijoje skirstyti į dvi grupes:

1. Administracinę atsakomybę už imigracijos ir buvimo Lietuvos Respublikoje nustatytų taisyklių pažeidimus, t. y. užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, buvimo ar gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ar išvykimo iš jos tvarkos pažeidimus. Atsakomybė nustatyta ATPK 206 str.
2. Administracinę atsakomybę už kitus pažeidimus, atsakomybę už kuriuos nustato ATPK.

2.1. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ MIGRACIJOS TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS

Už imigracijos ir buvimo Lietuvos Respublikoje nustatytų taisyklių pažeidimus, t. y. užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, buvimo ar gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ar išvykimo iš jos, yra nustatyta administracinė atsakomybė (ATPK 206 str.). Esant situacijai, kai pats faktas, jog asmuo patrauktas administracinę atsakomybę būtų pagrindas priimti sprendimą dėl išsiuntimo, visi asmenys pažeidę migracijos taisykles, t. y. tie, kuriems pasibaigė vizos galiojimas, leidimas laikinai gyventi, kuris viršijo buvimo be vizos laiką ir pan. (nes jie visi pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus yra laikomi administracinės teisės pažeidėjais) būtų išsiunčiami iš Lietuvos Respublikos. Atkreiptinas dėmesys, jog tokia situacija prieštarautų ES formuojamai praktikai ir įtvirtintam savanoriško grąžinimo prioritetui prieš išsiuntimą bei apskritai eliminuotų galimybę trečiosios šalies piliečiui būti savanoriškai grąžintam. Tačiau, kaip jau ne kartą minėta, pats administracinio teisės pažeidimo faktas, nėra pagrindas priimti sprendimą dėl išsiuntimo.

Kitas momentas yra migracijos taisyklių pažeidimo vertinimas per grėsmės valstybės saugumui arba viešajai tvarkai prizmę. Atkreiptinas dėmesys, jog vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, administracinė atsakomybė už ATPK numatytus teisės pažeidimus, įskaitant migracijos taisyklių, atsiranda, tik tuomet, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Tai pirmiausia reiškia, jog veiklos, kurios vertinamos, kaip pavojingesnės, yra įtvirtintos baudžiamajame įstatyme, o ne administraciniame. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą¹⁶, būtent neteisėtas

¹⁵ Priklausomai nuo to, kokios migracijos taisyklės buvo pažeistos, gali būti taikoma ir baudžiamoji atsakomybė.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 291 str., Žin. 2000, Nr. 89-2741.

perėjimas Lietuvos Respublikos valstybės sieną, yra laikomas pavojingesniu nei migracijos taisyklių pažeidimas bei užtraukia baudžiamąją atsakomybę ir už pastarąją baudžiama buda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Baudžiamojo kodekso 291 str. taip pat nustato, jog nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise, o taip pat nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną turėdamas tikslą iš Lietuvos Respublikos teritorijos neteisėtai pereiti į trečiąją valstybę, jeigu jis nustatyta tvarka išsiunčiamas į valstybę, iš kurios teritorijos neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną, arba į valstybę, kurios pilietis jis yra.

Taigi, galėtų būti darytina išvada, jog migracijos taisyklių pažeidimai, už kuriuos nustatyta administracinė atsakomybė, neturėtų būti traktuojami kaip grėsmė valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, jau vien dėl to, jog jie pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus priskirtini ne nusikaltimams, bet pažeidimams. Kitas klausimas yra dėl neteisėto sienos perėjimo, kuris yra vertinamas kaip nusikaltimas. Tačiau net ir šiuo atveju, pačiame Baudžiamojo kodekso 291 str. yra nurodyta, jog tam tikrais atvejais, asmenys yra atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės. Tačiau, baudžiamosios atsakomybės klausimas ir SGP teikimas nėra šios studijos objektas, todėl plačiau nebus nagrinėjamas.

Paminėtina, jog kai kuriose šalyse, migracijos taisyklių pažeidimas užtraukia administracinę atsakomybę (pvz. Baltarusijoje, Kazachstane) ar net baudžiamąją atsakomybę nepriklausomai nuo migracijos taisyklių pažeidimo (Italija), tačiau yra tokių, kur trečiųjų šalių piliečiai nėra traukiami administracinę atsakomybę apskritai (pvz. Belgija). Kitose valstybėse, administracinė atsakomybė pažeidusiems migracijos taisyklės kyla, tačiau jų sutikimas savanoriškai būti grąžintiems su TMO pagalba atleidžia juos nuo administracinės atsakomybės (pvz. Turkija)¹⁷.

2.2. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ KITUS PAŽEIDIMUS

Kadangi studijoje analizuojama galimybė teikti SGP asmenims, patrauktiems administracinę atsakomybę, nepriklausomai nuo administracinio pažeidimo, reikia aptarti ir kitus, t. y. ne tik migracijos taisyklių, pažeidimus.

Administraciniu teisės pažeidimu bus laikomas bet kuris priešingas teisei, kaltas (tyčinis arba neatsargus) veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsinama į valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę. Tai reiškia, kad transporto priemonių vairavimo tvarkos pažeidimas, nustatyto greičio viršijimas, vairavimas neblaiviam, smulkusis svetimo turto pagrobimas vagystės, sukčiavimo, pasisavinimo arba iššvaistymo būdu, nedidelis chuliganizmas, tai yra necenzūriniai žodžiai ar gestai viešosiose vietose, įžeidžiamas kibimas prie žmonių ar kiti panašūs veiksmai, pažeidžiantys viešąją tvarką ir žmonių rimtį, taip pat pasipriešinimas policijos,

¹⁷ TMO ir Turkijos Respublikos vyriausybė yra sudariusi Bendradarbiavimo susitarimą, pagal kurį asmenims, savanoriškai grąžinamiems su TMO pagalba, netaikomos administracinės nuobaudos.

Viešojo saugumo tarnybos pareigūnui ar policijos rėmėjui, einantiems jiems pavestas viešosios tvarkos saugojimo pareigas ir dar daug kitų, nustatytų ATPK bus laikoma administracinės teisės pažeidimu. Klausimas yra, ar tokių ir panašių pažeidimų padarymas, vadovaujantis Įstatymo nuostatomis reglamentuojančiomis grėsmę valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, būtų laikytinas pagrindu, priimti sprendimą dėl išsiuntimo.

Pažymėtina, jog Lietuvoje nėra nustatyto sąrašo pažeidimų / nusikaltimų, kurie būtų pagrindas priimti sprendimą dėl išsiuntimo grėsmės viešajai tvarkai ar valstybės saugumui kontekste. Lietuvoje netgi nėra apibrėžimų (įtvirtintų teisės aktuose), kas yra viešoji tvarka ar valstybės saugumas. Paminėtina, jog Lietuvos teisėje, o konkrečiau Lietuvos Respublikos nacionalinių pagrindų įstatyme¹⁸, yra įtvirtinta nacionalinio saugumo, o ne valstybės saugumo sąvoka (kas iš esmės turėtų reikšti tą patį).

Nepaisant to, jog neturime sąrašo, kuriuo galima būtų vadovautis priimant sprendimus dėl grąžinimo ar išsiuntimo grėsmės viešajai tvarkai ar valstybės saugumui kontekste, tačiau turime teisės aktą, kuris galėtų būti „patariamasis“ kompetentingiems specialistams priimant sprendimus dėl grąžinimo / išsiuntimo, kai vertinama trečiųjų šalių piliečių grėsmė viešajai tvarkai. Tai Lietuvos generalinio komisaro įsakymu patvirtintas tvarkos aprašas (toliau – Tvarkos aprašas)¹⁹, kuriame yra įtvirtinti kriterijai, apibūdinantys grėsmę viešajai tvarkai, į kuriuos reikia atsižvelgti išduodant leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos bendrijoje ar suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje trečiosios šalies piliečiui.

Taigi, Tvarkos aprašo 6 punkte yra nustatyta, kad, vertindamas, ar užsieniečio gyvenimas Lietuvos Respublikoje gali kelti grėsmę viešajai tvarkai, įgaliojtas migracijos poskyrio pareigūnas atsižvelgia į šiuos kriterijus:

1. užsienietis buvo nuteistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą;
2. užsienietis buvo nuteistas už nusikaltimą, už kurį nubaustas ne mažesne kaip vienu metų laisvės atėmimo bausme;
3. užsieniečiui Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nustatyta tvarka taikomas oficialus perspėjimas arba teismo įpareigojimai;
4. užsienietis pagrįstai įtariamas padaręs sunkų ir labai sunkų nusikaltimą arba yra įrodymų, kad jis ketina daryti tokius nusikaltimus;

¹⁸ Žin., 1997, Nr. 2-16

¹⁹ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. balandžio 5 d. Nr. 5-V-290 įsakymas „Dėl duomenų apie užsienietį, pateikusį prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos bendrijoje ar suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, tikrinimo ir išvados dėl užsieniečio galimos grėsmės viešajai tvarkai rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

5. užsieniečiui taikomos priverčiamosios medicinos priemonės, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 98 straipsnyje;

6. užsienietis ieškomas užsienio valstybės už nusikaltimo padarymą, už kurį Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas numato ne mažesnę kaip vienu metų laisvės atėmimo bausmę.

Taip pat Tvarkos apraše nustatyta, jog, vertindamas, ar užsieniečio gyvenimas Lietuvos Respublikoje gali kelti grėsmę viešajai tvarkai, gali būti atsižvelgiama ir į papildomus kriterijus:

1. užsieniečio elgesį;
2. užsieniečio išnykusį teistumą už padarytą nusikaltimą;
3. per pastaruosius dvejus metus užsieniečio padarytus administracinius teisės pažeidimus.

Taigi, nors pagrindinis sąrašas nukreipia į sunkiausius nusikaltimus, tačiau galimybė atsižvelgti ir į administracinius nusikaltimus, padarytus per pastaruosius du metus, taip pat yra.

Susipažinę su Lietuvos teisine baze dėl valstybės saugumo arba viešosios tvarkos grėsmės, apžvelkite kitų ES šalių formuojamą praktiką²⁰. Pažymėtina, jog praktikos skiriasi priklausomai nuo šalies. Vienos valstybės labai aiškiai apibrėžia sąvokas „valstybės saugumas“ ir „viešoji tvarka“, kitos valstybės net turi sąrašus konkrečių veiklų, kurios laikytinos grėsme valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, tuo tarpu trečiose valstybėse, šios sąvokos nėra įtvirtintos įstatyminiame lygmenyje, bet suformuotos teismų praktikos.

Pavyzdžiui nei Slovakijos Respublika, nei Slovėnija neturi įtvirtintos „valstybės saugumo“ arba „viešosios tvarkos“ sąvokų. Slovakijos Respublikoje grėsmė valstybės saugumui arba viešajai tvarkai nustatinėjama kiekvienu konkrečiu atveju, tuo tarpu Slovėnijoje yra sąrašas veiklų, laikytinų grėsme viešajai tvarkai. Čekijos Respublikoje viešosios tvarkos sąvoka, kiek jina susijusi su užsieniečiais²¹, susijusi su sienos perėjimu, atitikimu reikalavimų dėl buvimo valstybėje, teisės aktų nepažeidėjimu, kitų užsieniečių, reziduojančių valstybėje, teisų pažeidėjimu. Ar asmuo kelia grėsmę valstybės saugumui Čekijos Respublikoje, yra vertinama individualiais pagrindais. Estijoje taip pat nėra sąrašo, pagal kurį asmuo būtų prižįstamas grėsme valstybės saugumui, vertinama individualiais pagrindais. Tuo tarpu Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, yra vartojama nacionalinio saugumo sąvoka ir Nacionalinio saugumo įstatymas detalizuoja, kas yra nacionalinis saugumas, jokio veiklų sąrašo, kurio pagrindu asmuo būtų pripažintas grėsme nacionaliniam saugumui nėra.

²⁰ Praktika susijusi su valstybės saugumo ir viešosios tvarkos sąvokomis bei sąrašais, asmenis pripažinti keliančiais grėsmę, tiek išduodant leidimus gyventi valstybėse, tiek priimant sprendimus dėl grąžinimo.

²¹ Čekijos Respublikoje yra net keletas viešosios tvarkos apibrėžimų, įtvirtintų skirtinguose teisės aktuose.

Pagal Suomijos teisės aktus klausimas dėl valstybės saugumo atsiranda tuomet, kai asmuo pripažįstamas kaltu dėl nusikaltimo, už kurį jis yra nuteisiamas kalėti nemažiau kaip 1 metus, ir toks nusikaltimas yra pripažįstamas kaip sunkus arba yra nusikalstamas tęstinumas ir tai yra vertinama kaip grėsmė Suomijos ar kitos valstybės saugumui. Suomijoje nėra sąrašo nusikaltimų, kurių padarymas būtų laikytinas pagrindu asmenį pripažinti valstybės grėsmei. Tačiau pagal susiformavusią praktiką, tokie nusikaltimai kaip organizuotas nusikalstamumas, terorizmas ir šnipinėjimas yra vertinami kaip grėsmė valstybės saugumui, o veiksmus, už kuriuos kyla baudžiamoji atsakomybė, Suomijos Imigracijos tarnybos vertina kaip grėsmę viešajai tvarkai.

Pavyzdžiui Italijoje viešosios tvarkos sąvoka nėra aiškiai apibrėžta. Dėl šios sąvokos yra pasisakęs Italijos Konstitucinis teismas – tai konstitucijos apsaugota vertybė. Kas dėl grėsmės valstybės saugumui, tai teisės aktai aiškiai nusako asmenis, kurie laikytini grėsme valstybės saugumui: asmenys įsitraukę į nelegalią prekybą, tie kurie nuolat vykdo nusikalstamas veiklas ar yra linkę nusikalsti. Pagal Italijos Imigracijos įstatymą, pavojingais laikyti užsieniečiai, kurie yra pripažinti kaltais dėl nusikaltimų, už kuriuos numatyta baudžiamojo atsakomybė (vagystė, apiplėšimas, nužudymas, pagrobimas ir pan.) ar nusikaltimai susiję su narkotikais, nukreipti prieš seksualinę laisvę, susiję su sąlygų sudarymu nelegaliai migracijai ir pan.

Nyderlanduose yra įtvirtinta, į ką turi būti atsižvelgiama sprendžiant, ar yra grėsmė viešajai tvarkai, tuo tarpu valstybės saugumo grėsmės atvejai nėra įtvirtinti, kaip ir nėra kriterijų tokiai grėsmei nustatyti. Švedijoje nėra sąrašo nei dėl valstybės saugumo, nei viešosios tvarkos grėsmės. Šiuo klausimu sprendžiama kiekvienu atskiru atveju, atsižvelgiant į Europos teisingumo teismo formuojamą praktiką.

2.3. ADMINISTRACINĖS NUOBAUDOS

Kitas svarbus dalykas, kurį norėtusi paminėti, yra administracinių nuobaudų rūšys. Tai yra svarbu, atsakant į klausimą, ar paskirta administracinė nuobauda priklausomai nuo jos rūšies gali riboti galimybę gauti savanoriško grąžinimo pagalbą.

Reiktų nepamiršti, jog nuobaudos už administracinius teisės pažeidimus gali būti įvairios. ATPK 21 str. nurodyta, jog už administracinių teisės pažeidimų padarymą gali būti skiriamos šios administracinės nuobaudos: įspėjimas; bauda; administracinis areštas ir kitos nustatytos ATPK ir skiriamos atsižvelgiant į nusižengimo sunkumą. Jeigu kalbėtume apie migracijos taisyklių pažeidimus, už kuriuos atsakomybė nustatyta ATPK 206 str., ir kuris užtraukia įspėjimą arba baudą nuo dviejų šimtų penkiasdešimties iki vieno tūkstančio litų, šių nuobaudų skyrimas neapribotų galimybės teikti SGP. Tuo tarpu, jeigu kalbėtume apie kitus administracinius teisės pažeidimus, už kuriuos gali būti skiriamas ir administracinis areštas, SGP negalėtų būti suteikta, tol, kol asmuo neatliks jam paskirtos nuobaudos, t. y. kol asmuo nebus paleistas iš administracinio arešto vietos.

Dėl trečiųjų šalių piliečių, patrauktų administracinę atsakomybę, savanoriško grąžinimo

Darytina išvada, jog administracinės nuobaudos iš esmės neužkerta galimybės gauti SGP, tačiau priklausomai nuo nuobaudos rūšies, šiuo atveju administracinio arešto, kuris gali būti skiriamas iki 30 parų, paskyrimo, SGP teikimas gali būti atidėtas administracinio arešto terminui.

IŠVADOS

Grąžinimų direktyva aiškiai įtvirtina savanoriško grąžinimo prioritetą prieš išsiuntimą, tačiau tuo pačiu nustato, kad valstybės narės gali nesutekti laikotarpio savanoriškai grįžti, jeigu asmuo kelia pavojų viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ar nacionaliniam saugumui. Vadovautis logika, jog pati valstybė sprendžia, kuris veikimas ir / ar neveikimas yra pavojingesnis atitinkamai nustatydamą administracinę ar baudžiamąją atsakomybę, tai administracinis pažeidimas iš esmės neturėtų būti traktuojamas kaip grėsmė valstybės saugumui arba viešajai tvarkai ta prasme, jog trečiojo piliečio atžvilgiu būtų priimtas sprendimas dėl išsiuntimo.

Paminėtina ir tai, jog, taikant analogiją ir per tą pačią prizmę vertinant sprendimus išduoti leidimą laikinai gyventi ar suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje trečiosios šalies piliečiui bei sprendimus dėl trečiosios šalies piliečio savanoriško grąžinimo / išsiuntimo ir taikant tuos pačius kriterijus grėsmei dėl viešosios tvarkos nustatyti (kriterijų dėl valstybės saugumo nėra), administracinės teisės pažeidimo pobūdis nebūtinai bus, bet gali būti pagrindas priimti sprendimą dėl išsiuntimo. Tačiau pats administracinio teisės pažeidimo padarymo faktas, kai migracijos taisyklių pažeidimas taip pat laikomas administraciniu teisės pažeidimu, nėra ir negali būti pagrindas priimti sprendimą dėl išsiuntimo, o tai reiškia, jog daugeliu atveju „administracinės teisės pažeidėjai“ gali būti savanoriškai grąžinami į kilmės valstybes ar valstybes, kuriose jie turi teisę būti. Bet visgi, koks konkrečiai sprendimas bus priimtas trečiosios šalies piliečio atžvilgiu ir, ar jis galės būti grąžintas savanoriškai, sprendžia institucijos, priimančios sprendimus, kadangi tai yra jų prerogatyva.

LITERARŪROS SĄRAŠAS

1. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008 m. gruodžio 16 d. 2008/115/EB ES dėl bendrų nelegaliai trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse., OIL 348/98, 2008 m. gruodžio 24 d.*
2. *Lietuvos Respublikos „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymo, Žin. 2004, Nr. 73-2539, 2011, N. 156-7384.*
3. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Žin. 2000, Nr. 89-2741.*
4. *Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Žin., 1985, Nr. 1-1, 1992, Nr. 21-610.*
5. *Lietuvos Respublikos nacionalinių pagrindų įstatymas, Žin. 1997, Nr. 2-16.*
6. *Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. balandžio 5 d. Nr. 5-v-290 įsakymas „Dėl duomenų apie užsieniečių, pateikusių prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos bendrijoje ar suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, tikrinimo ir išvados dėl užsieniečio galimos grėsmės viešajai tvarkai rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.*
7. *Europos grąžinimo fondo Lietuvoje 2010 m. metinė programa.*
8. *Gairės pareiškėjams, teikiantiems konkursinių projektų paraiškas pagal Europos grąžinimo fondo 2010 m. metinės programos kvietimą.*
9. *International Organization for Migration, Assisted Voluntary Return and Reintegration for Migrants in Detention, February 2012, No. IN/199.*
10. *Grįžtu namo. Savanoriško grįžimo pagalbos teikimo gerosios praktikos Europos Sąjungos valstybėse narėse studija, 2010 m.*
11. *Ad-Hoc Query on the understanding of the notions of „public policy“ and „public security“. Requested by LT EMN NCP on 25th June 2009, compilation produced on 22nd September 2009.*

